

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТВАРИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І. С. ГУРСЬКА, кандидат економічних наук, доцент
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

Анотація. Розглянуто сучасні тенденції розвитку та стан основних галузей тваринництва на аграрних підприємствах, досліджено динаміку економічних показників, та запропоновано заходи щодо підвищення економічної ефективності галузі на перспективу. Визначено особливості та обсяги державної підтримки розвитку тваринництва. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізму державної підтримки тваринницьких галузей.

Доведено, що необхідним є вдосконалення системи ціноутворення, розширення ринків збуту й сприяння ефективній роботі переробних підприємств, яка позитивно впливатиме на розвиток інфраструктури та відповідних соціально-економічних умов на селі.

Ключові слова: ефективність виробництва, розвиток, тваринництво, сільськогосподарські підприємства, забезпечення кормами, продуктивність тварин, валова продукція, рентабельність, прибуток, державна підтримка

Актуальність. Галузь тваринництва становить значну частку сфери матеріального виробництва АПК та відіграє одну з основних ролей розвитку національного господарства країни. Основним завданням галузі тваринництва є забезпечення виробництва продукції в обсягах, що забезпечують національну безпеку держави й задовольняють потреби населення країни у споживанні продуктів харчування тваринного походження на рівні встановлених раціональних норм харчування.

Низька ефективність галузі, непаритетність відносин між виробниками та переробними підприємствами продукції тваринництва і постачальниками ресурсів спричинили фінансові проблеми у більшій частині аграрних формувань, значно ускладнили можливість впровадження ресурсозберігаючих технологій та інвестиційно-інноваційних проектів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану та перспектив розвитку галузей тваринництва України зробили вітчизняні науковці П. С. Березівський, С. В. Васильчак, М. М. Ільчук, В. М. Калінчик, М. К. Пархомець, П. Т. Саблук, Г. М. Христенко, О. М. Шпичак та інші вчені-економісти. Однак не всі аспекти розвитку тваринництва на сільськогосподарських підприємствах розглянуто детально, що потребує подальших досліджень.

Мета досліджень – висвітлення сучасного стану галузі тваринництва Тернопільської області. Розробка заходів щодо нарощування поголів'я худоби і птиці та обґрунтування виробничих показників галузі тваринництва на перспективу.

Матеріали і методи досліджень. Основну увагу в статті приділено методологічним підходам щодо розробки напрямів розвитку тваринництва регіону, які б сприяли нарощуванню обсягів виробництва, зростанню продуктивності галузі, підвищенню якісних показників виробленої продукції.

Результати досліджень та їх обговорення. Стан і перспективи розвитку галузі тваринництва визначають такі економічні показники, як пропозиція, попит та ціна. Пропозицію на вітчизняному ринку м'яса і молочних продуктів забезпечують підприємства аграрного сектору та переробні підприємства, а в сукупності вони формують і забезпечують національний ринок тваринницької продукції.

Рівень розвитку галузей тваринництва, у першу чергу, характеризують показники поголів'я, його продуктивність та валове виробництво продукції. Так, протягом останніх 13 років в аграрних формуваннях усіх форм власності Тернопільської області поголів'я ВРХ скоротилося на 47,9 % (у тому числі корів майже на 56 %), коней – на 55 %, овець та кіз – на 80 %.

Упродовж 2000–2013 років поголів'я великої рогатої худоби на сільськогосподарських підприємствах скоротилося на 102,3 тис. гол., у тому числі корів – на 28,0 тис. гол. У 2012 р. негативні зміни в динаміці поголів'я великої рогатої худоби вдалося поліпшити: порівняно з 2011 р., воно збільшилося на 1,2 тис. гол.

У галузі свинарства спостерігаються менш значні кризові явища. Так, поголів'я свиней на сільськогосподарських підприємствах за досліджуваний період збільшилося на 113,0 тис. гол. Позитивні зміни в динаміці спостерігалися в галузі птахівництва: за 2000–2013 роки кількість птиці збільшилася на 1325 тис. гол.

1. Динаміка поголів'я худоби та птиці на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, тисяч голів*

Види тварин	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
Велика рогата худоба	132,4	41,0	29,4	30,6	30,1	-102,3
у тому числі корови	37,9	12,6	9,4	9,5	9,9	-28,0
Свині	38,5	53,3	93,2	116,8	151,5	113,0
Птиця	108,6	712,2	744,4	1042,7	1433,7	1325,1

*Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 р.

Динамічність процесів розвитку та функціонування галузі характеризують показники валового виробництва продукції та продуктивності тваринництва.

2. Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	11,9	4,4	10,6	11,3	16,7	4,9
Молоко, тис. т	72,9	35,5	37,7	44,2	48,5	-24,4
Яйця, млн. шт.	21,1	73,2	132,8	167,1	179,3	158,2

*Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 р.

Зростання поголів'я свиней та птиці призвело до збільшення обсягів виробництва продукції тваринництва (табл. 2). Загальне виробництво м'яса (у забійній вазі) у 2013 р. становило 16,7 тис. т, що на 4,9 тис. т більше, порівняно з 2000 р. Позитивним є нарощування виробництва яєць – на 158,2 млн шт. Слід зазначити, що найвище виробництво яєць за досліджувані роки на сільськогосподарських підприємствах зафіксовано у 2013 р. (179,3 млн шт), що є наслідком нарощування поголів'я птиці. Збільшення виробництва продукції птахівництва пов'язане з більш швидкою окупністю витрат через вищий коефіцієнт оборотності оборотних засобів порівняно з іншими галузями тваринництва. З аналізованих даних випливає, що виробництво молока на сільськогосподарських підприємствах у 2013 р. скоротилося на 24,4 тис. т проти 2000 р. Поряд з тим, у 2013 р. зафіксовано зростання виробництва молока в усіх категоріях підприємств – на 10,8 тис. т, порівняно з 2011 р. Одним із дієвих засобів підтримки галузі стала державна бюджетна дотація за утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби, метою якої є сприяння нарощенню поголів'я дійного стада [2].

Аналіз загального стану тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області доводить, що досягнуто перші кроки у відродженні тваринницьких галузей, спостерігається тенденція до підвищення продуктивності тварин, ринок поступово насичується продуктами тваринного походження (табл. 3).

Розвиток тваринництва значною мірою залежить від витрат на виробництво та реалізацію продукції, а саме: від матеріальних витрат, перш за все, витрат на корми й витрат на реалізацію. Витрати на виробництво є одними з найважливіших показників виробництва продукції тваринництва, що формуються під впливом багатьох організаційних та економічних умов. Зростання даного показника над рівнем закупівельних цін свідчить про неефективну організацію виробництва на підприємстві та потребує негайного прийняття господарських рішень щодо вирішення такої ситуації.

У результаті дослідження встановлено, що на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області показник витрат на виробництво та реалізацію продукції тваринництва за 2000–2013 роки мав тенденцію до зростання. Так, реалізаційна собівартість великої рогатої худоби в живій вазі зросла на 1066,9 грн/ц; свиней – на 653,5 грн/ц; птиці – на 707,9 грн/ц; яєць – на 268,7 грн/тис. шт.; молока на 241,9 грн/ц (табл. 4).

3. Динаміка продуктивності основних видів тварин на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
Середньодобовий приріст ВРХ, г	261	435	515	543	571	310
Середній надій на 1 корову за рік, кг	2125	3237	4330	4815	5250	3125
Середньодобовий приріст свиней, г	121	237	371	429	485	364
Несучість курей-несучок, шт.	202	261	217	252	241	39

Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 р.

Аналіз даних таблиці 5 свідчить про зростання реалізаційних цін за досліджуваний період, а саме: худоби та птиці (у живій масі) на 1150,7 грн/ц, молока на 291,3 грн/ц та яєць на 394,1 грн/тис. шт.

4. Собівартість основних видів продукції тваринництва, реалізованої сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області*

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
Худоба та птиця (на м'ясо), грн/ц у тому числі велика рогата худоба	363,4	741,5	1436,1	1433,4	1430,3	1066,9
свині	778,2	979,4	1400,9	1521,9	1431,7	653,5
птиця	425,3	961,2	721,5	918,8	1133,2	707,9
Молоко, грн/ц	59,7	91,4	254,5	242,9	301,6	241,9
Яйця, грн/тис. шт.	211,5	213,8	452,2	428,2	480,2	268,7

*Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 р.

Середньорічні ціни на товари, які використовують у виробництві сільськогосподарської продукції, також мали тенденцію до зростання. Диспаритет цін, що склався в агропромисловому комплексі, не дає можливості сільськогосподарським товаровиробникам вести розширене відтворення, тому процес подальшого реформування галузі ускладнюється [1].

Узагальнюючим показником економічної діяльності сільськогосподарських товаровиробників є рівень рентабельності, який відображує дохідність і прибутковість підприємства. На базі показників рівня рентабельності продукції тваринництва встановлюються відповідні рівні закупівельних цін, обсяги та напрями державної підтримки галузі. Щодо показника рентабельності виробництва продукції тваринництва, то тут спостерігається певна циклічність зі значними перепадами.

5. Динаміка середніх цін реалізації продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області*

Вид продукції	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
Худоба та птиця (у живій вазі), грн/ц	201,2	679,0	1251,2	1429,1	1351,9	1150,7
Молоко, грн/ц	53,1	114,3	310,4	269,1	344,4	291,3
Яйця, грн/тис. шт.	203,9	249,1	448,5	531,3	598,0	394,1

*Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 рік.

Виробництво продукції тваринництва за досліджуваний період було збитковим, за винятком виробництва молока та продукції птахівництва (табл. 6). Сільськогосподарські підприємства Тернопільської області одержали прибуток у 2013 р. від реалізації свинини (8,1 %), молока (15,2 %) та яєць (24,5 %).

6. Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, %*

Вид продукції	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2000 р.
	2000	2005	2011	2012	2013	
Велика рогата худоба на м'ясо	-45,5	-23,9	-10,9	-8,8	-24,6	-20,9
Свині на м'ясо	-58,7	0,5	-3,4	5,3	8,1	66,8
Птиця на м'ясо	-35,1	-38,0	35,6	1,6	-23,0	58,1
Молоко	-9,5	24,2	22,1	11,6	15,2	24,7
Яйця	4,1	16,1	5,5	23,2	24,5	20,4

*Джерело: Статистичний щорічник Тернопільської області за 2013 рік.

Особливо актуальними залишаються питання розробки комплексу заходів щодо [5]: пом'якшення диспаритету цін і компенсації фінансових витрат сільськогосподарським товаровиробникам під час придбання енергоресурсів переважно за рахунок вітчизняного товаровиробництва, а також для активізації імпортозаміщення; зростання обсягів продукції рослинництва для задоволення зростаючого попиту на корми з боку вітчизняного тваринництва; подолання вузьких місць у кадровому забезпеченні програм розвитку тваринництва; створення ефективної

системи наукових досліджень та інформаційного забезпечення, ухвалення економічних і технологічних рішень у сільському господарстві та переробній промисловості; удосконалення інституціональних форм організації тваринництва, розвиток малого підприємництва.

Пріоритетним напрямом розвитку тваринництва та підвищення його конкурентоспроможності має бути механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що забезпечить ефективний розвиток тваринництва й створення нормативно-правової бази регулювання доходів, а також часткове відшкодування державою основних витрат на будівництво та реконструкцію тваринницьких комплексів після їх введення в експлуатацію, насамперед, на умовах фінансового лізингу [6].

Необхідним є також удосконалення системи ціноутворення, розширення ринків збуту та сприяння ефективній роботі переробних підприємств, що впливатиме на розвиток інфраструктури та відповідних соціально-економічних умов на селі.

Висновки і перспективи. Тваринництво є важливою галуззю сільського господарства Тернопільської області. За аналізований період більшість показників виробництва тваринницької продукції на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області знизилася. Саме тому, необхідно продовжувати роботу для стабілізації та нарощування виробництва в цій галузі.

Перспективним напрямом розвитку тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області є структурна перебудова у тваринництві, яка реалізується через механізм державної підтримки галузі, який включає: удосконалення фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави в питаннях прискореного нарощування поголів'я тварин; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційних технологій утримання худоби та птиці; видача державних трансів найбільшим виробникам м'яса; переведення галузі тваринництва на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації.

Список літератури

1. Місюк М. В. Теоретичні аспекти економічних відносин виробників продукції скотарства та підприємств по її переробці / М. В. Місюк // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 26–33.
2. Селянам спрямували 15,3 млн грн дотацій на утримання та збереження молодняку ВРХ / Урядовий портал. Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246203412&cat_id=244276429
3. Сільське господарство Тернопільської області 2013 : стат. зб. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 216 с.
4. Стан тваринництва за 2013 рік : стат. зб. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 54 с.
5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2012. – 218 с.

6. Формування попиту та пропозиції на ринках основних видів тваринницької продукції / [Ільчук М. М., Коновал І. А., Кирилюк О. Ф., Гурська І. С.]. – К. : Нілава, 2012. – 363 с.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ ЖИВОТНОВОДСТВА НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

И. С. Гурская

Аннотация. Рассмотрены современные тенденции развития и состояние основных отраслей животноводства на аграрных предприятиях, исследована динамика экономических показателей и предложены мероприятия по повышению экономической эффективности отрасли на перспективу. Определены особенности и объемы государственной поддержки развития животноводства. Обоснованы направления усовершенствования механизма государственной поддержки животноводческих отраслей.

В статье доказано, что необходимым является совершенствование системы ценообразования, расширение рынков сбыта и содействие эффективной работе перерабатывающих предприятий, которая будет положительно влиять на развитие инфраструктуры и соответствующих социально-экономических условий на селе.

Ключевые слова: эффективность производства, развитие, животноводство, сельскохозяйственные предприятия, обеспечение кормами, производительность животных, валовая продукция, рентабельность, прибыль, государственная поддержка

CONSISTING AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF INDUSTRIES OF STOCK-RAISING IN OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF TERNOPIL AREA

I. S. Hurska

Abstract. In the article modern progress trends and state of basic industries of stock-raising considering in agrarian enterprises, investigational dynamics of economic indicators, and also measures are offered on the increase of economic efficiency of industry on a prospect. Certain features and volumes of state support of development of stock-raising. Directions of improvement mechanism of state support stock-raising industries are grounded.

It is well-proven in the article, that a necessity is perfection of the system of pricing, expansion of markets of sale and assistance of effective work of processing enterprises, which will assist development of infrastructure and proper socio-economic terms on a village.

Keywords: efficiency of production, development, stock-raising, agricultural enterprises, providing, productivity of zoons, gross products, profitability, income, state support sterns